

Şair və katib - Anna Axmatova

Əvvəlki səhifə 18-də

Akmeizmin banisi, poeziyanın ustadı divara dayayıb... aktiv inqilabçı kimi güllələnmişdilər. Vida mərasimi Kazan kilsəsində baş tutdu.

Nikolay Qumilyovun "Cinayət işi"ni tədqiq etmiş, N.S.Xruşşov dövrünün məşhur hərbi hüquqşünası Terexov bu yaxınlarda xəbər verdi ki, şair heç zaman inqilabçı olmamışdır, hüquqşünasın fikrinə, onun bütün günahı cinayət məqsədləri haqqında bilgilendirilirdiyi halda bu barədə orqanlara heç bir xəbərdarlıq etməməsi idi.

Amma bu versiya mübahisəlidir.

O ki qaldı Anna Axmatovaya, onun nəzər-nöqtəsi mənim fikrimcə daha ağlabatandır. Qumilyovun heç bir günahı olmayıb. Aleksandr Soljenitsinlə görüşdükdə Anna ona hər şeyi danışdı - hər şey orqan əməkdaşı, NKVD-nin gələcək Xalq Komissarı əvəzi, Briklerin və Mayakovskinin mənzilinin daimi qonağı Yakov Aqranov tərəfindən saxtalaşdırılmışdır. "Bizə zamanla sübut edəcəklər ki, 1921-ci ildə baş tutan "Qumilyov" işi təxribat idi" - A.Soljenitsin "Qulaq Arxipelaq"da yazırdı. Və ardınca oxuyuruq: "A.Axmatova bu məsələdə nə qədər əmin olduğunu mənə bildirdi. O mənə hətta bu işi quran çəkistin adını da söylədi (yanılmıramsa, Y.Aqranovdu)".

Anna Axmatova ilə Nikolay Qumilyovun nikahı baş tutmadı və qarşılıqlı razılışma əsasında 1918-ci ildə ləğv edildi, beləliklə faktiki olaraq neçə il əvvəldən alınan qərarı hüquqi cəhətdən rəsmiləşdirdilər.

Amma birinci həyat yoldaşı ilə mənəvi bağlılıq həmişəlik qaldı, ilk məhəbbətin xətirəsi hər zaman yaşadı, Qumilyovun ölümündən sonra isə Anna Axmatova özünü dul hesab etdi.

Qumilyovun ölümü rus ədəbiyyatı haqqında hər hansı təsəvvürü olan hər kəsi müttəəssir etdi. 1921-ci ildə şairin 35 yaşı tamam olurdu. Güllə onu zirvədə haqladı. Onun hansı yüksəkliyə qədər qalxa biləcəyi məlum deyil, bəlkə də bu nakam şair əzablar içində ölən Aleksandr Blokun adının parladdığı səmaya, günəşə qədər ucalacaqdı.

Qumilyovun şeirlərini sevanlərin gözündə Anna Axmatova ömrünün sonuna kimi onun dul qadını olaraq qaldı. Şairə özü də onu on illərlə həbsxana kameralarının barmaqlıqlarına baxmağa məcbur edən cəlladlara özünü güllələnməmiş "xalq düşməni"nin dul qadını kimi təqdim edirdi. Atanın kölgəsi Qumilyov və Axmatovanın oğlu Levin də üzərinə düşdü.

Dindirilmə zamanı müstəntiq "alma almaya bənzər" düşüncəsi ilə həbs edilmiş tələbə Lev Qumilyovdan soruşurdu:

"Biz sizin atanızı güllələmişik. Yəqin ki, siz bizə nifrət edirsiniz?"

Başqası yəqin ki, bu suala cəngavər tək cavab verməyə söz tapmazdı. Lev Qumilyovun cavabı isə çox layiqli idi:

- Bu, müharibə kimidi. Müharibədə ölənlərin oğulları dövlətə nifrət etmirlər ki.

Lev Qumilyov dörd dəfə həbs edilib, həbsxanada, düşərgədə, sürgündə yatıb və dustaq olduğu bütün bu illər ərzində anası özünü onun köləsi hesab etmişdir.

Oğlunun (ikinci dəfə) və ərinin - sənətşünas Nikolay Puninin (bu vaxtda həbs edilmişinin ardınca, (bu hadisə Leninqrad-da Nikolayevin Smolnı dəhlizində güllələnməsindən sonra baş vermişdi) Anna Axmatova yubanmadan Moskva-yə yollanmışdı. Həbs edilənlər isə bu zaman Lubyanka-da əzab çəkirdi.

O, həmin zaman hər kəsin müraciət etdiyi insana - Stalinə məktub yazdı.

Amma həmin kəslərdən fərqli olaraq məktubu göndərmədi, qəbulu aparmadı.

O, Stalinin köməkçisi məşhur Poskrebişevlə əlaqəsi olan yazıçı Lidiya Seyfullinanın yanına gəldi.

Şairə kömək etməyə çalışan Lidiya ona saat on radələrində məktubla birlikdə Kremlin darvazasına yaxınlaşmağı tapşırırdı. Amma Spasskidəki əsas qapıya deyil, Troitskidə - qarşısında şahmatdakı top fiquruna oxşayan qüllənin ucaldığı tərəfdən. "Kutafyevada" Kremlin qülləsinin yanında saat on radələrində - məktubu təqdim etdiyi köməkçi "çatdıraram" dedi.

Axmatova həmin yərə dostu, yazıçı Boris Pilnyakla birgə yollanmışdı. Məktubu gözlətiyə Pilnyak verdi. Bu sətirlər də məhz həmin hadisədən qaynaqlanırdı:

Streles qadınlar kimi höknürəcəyəm
Kreml qüllələrinin altında.*

(*Streles - Streleslər - XVI əsr - XVIII əsrin əvvəlində Rus dövlətində daimi qoşunları təşkil edən xidməti adamlar; odlu silahla silahlanmış piyada döyüşçü. Pul, çörək, bezənsə torpaqla məvacib alırdılar. XVII əsrin axırlarında streles üsyanları baş vermişdir. Streles qoşunları I Pyotr tərəfindən nizami ordunun yaradılması ilə ləğv olunmuşdur. - X.N.)

Elə həmin gün həmin ünvana hələ Stalinə şeirlər həsr etməyən Boris Pasternak da ərizə göndərmişdi. Görünür gələcəkdə işlərin axarı dəyişməsəydi, o məktub da heç zaman yazılmayacaqdı.

Hər şey nağıllarda olduğu kimi xoşbəxt sonluqla yekunlaşdı. Həyəcanlanmış şairlər məktubu təqdim edib görüşdülər və bütün günü söhbət etdilər. Hər şey Volkonkoda kommunal mənzildə baş verdi. Axmatova gecəni orada qaldı. Səhər öyrəndi ki, əri və oğlu artıq azadlardır, Leninqrada gəliblər və oradan teleqram vurublar.

Uzun illər sonra Anna şair Anatoli Naymana həmin həbsin tarixçəsindən bəhs edərkən söhbəti bu sözlərlə bitirdi:

- Bu da mənim Stalinlə münasibətimin tarixçəsi, hətta o lopabığı arabir soruşmuş ki, "rahibə necədir?"

Stalin Anna Axmatova haqqında bir də 1939-cu ildə, insanlar onu demək olar ki, unuduqları zaman xatırladı. Axmatovanı tanımayan gənclik yetişirdi. Çünki şairin son kitabı 1922-ci ildə işıq üzü görmüşdü.

Kremlə yazıçılarla görüş zamanı Stalin ehtiramla "rahibə"ni yada salmışdı, ədəbiyyat həyatının digər sahələri kimi say-sız itkilər vermişdi. Anna Axmatovanın Kutafye qülləsinə birlikdə getdiyi Pilnyak da yüzlərlə başqa yazıçı və şairlər kimi vəfat etmişdi.

O, azadlıqda, oğlu Lev isə yenidən barmaqlıqlar arasında idi.

*Yenə mübahisə etdi qəzəbli dəcəl -
Yenisey düzənliklərinə qədər məşhur.
Sizcə o avaradı, şuandı*, sui-qəsdçisi
Mənimlə yeganə oğlumdu axı.*

(*Şuan - 1793-1803-cü illərdə Breton və Normandiyaya gələn royalist üsyanının iştirakçısı - X.N.)

Otuzuncu illərdə heç bir sovet nəşriyyatı, heçbir jurnal onun şeirlərini dərc etmirdi, hətta adını belə yazılarda dərc etməyə icazə yox idi! O, sağ ikən unudulmağa məhkum edilmişdi.

Amma azadlıqda idi, paytaxtda yaşamaq hüququ vardı, Moskva-yə oğlunun qayğılarını çəkməyə gələrkən bu hüququndan müntəzəm olaraq istifadə edirdi. Kremləndən təxminən yüz metr aralıda, Zamoskvoreçyede, Bolşoy Ordinkada, dostlarının evində yaşayırdı. Yuxusuz gecələrdə düşüncələrində oğlunu cəzalandırana müraciət edirdi.

Streletsdə ay. Zamoskvoreçye. Gecə.

Səlib yürüşdək keçir ecəzkar həftə saatları.

Qorxulu yuxu gördüm. Görsən doğrudanmı

Kimsə, kimsə yardım etməz mənə.

Kremlə yaşamayaq - Preobrajenets haqlıdı

Burda qədim vəhşiliyin mikrobları qaynaşır.

Borise qorxu ilə, İvana qəzəblə

Xalqın hüquqları əvəzinədir yalaqçının təşəxxüsü

Stanslar* (1940)

(*Stans - Hərəsi 4-12 müstəqil bəndən ibarət kompozisiya cəhətdən bitirilmiş lirik şeir növü. Rus poeziyasında Lermontovun, Puşkinin stansları oxucular arasında olduqca geniş yayılmışdır - X.N.)

Lakin bu dəfə tale Axmatovanın özünə Kutafye qülləsində olduğu kimi gülmədi.

Oğlunun həbsindən sonra Anna, təkə onun azadlığa buraxılması haqqında ərizə yazmırdı. O, həm də indi hamiya məlum olduğu kimi bizə - gələcək nəsillərə də ünvanlanmış böyük terrora məruz qalan bütün anaların, xalqın adından müraciətlər, ərizələr yazırdı. Bu, sətirləri onun qəlbini yandıran, öz taleyindən dolayı deyil, oğlunun həyatını məhv edəcəyindən qorxduğu üçün kağız üzərinə köçürməyə ehtiyat etdiyi "Rekviem" idi.

(Ardı var)

**Rus dilindən tərcümə edən
Xatirə Nurgül**